

Nr 22.

Ankom till Riksdagens kansli den 18 maj 1912 kl. 12 m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 22, i fråga om en af herr Branting m. fl. inom Andra kammaren väckt motion, nr 249, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om bestämmelser, afseende att omöjliggöra militärens utkommenderande mot fredliga arbetare vid arbetskonflikter.

I en inom Andra kammaren väckt, till behandling af dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 249, hafva herr *Branting* m. fl. hemställt, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huru i lag, författningar och instruktioner må införas lämpliga bestämmelser, hvarigenom hittills rådande system att vid arbetskonflikter utkommendera militär mot fredliga arbetare omöjliggöres, samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill utredningen må föranleda.

Till stöd för sin hemställan hafva motionärerna anført följande:

»Från alla håll inom de borgerliga klasserna ropas på att *försvarsviljan* hos vårt folk måste göras allmänare och starkare. Högern synes tro, att härtill egentligen blott krävas vackra ord om fosterlandets höga betydelse, men utan någon gärningarnas villighet att ens så omdana förhållandena, att de breda lagren kunna åtminstone börja känna sig äga verklig hemortsrätt och andel i sitt land. Från den liberala rege-

Motionen

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 12 saml. 1 afd. 18 häft. (Nr 22). 1

ringen har däremot nyss i samma syfte anbefallts en »tillmötesgåendets politik» som den enda och rätta vägen till den en tid så mycket omordade nationella samlingen.

Nu kan det nog dragas i tvifvelsmål, om militära öfningar någonsin mera ha utsikt att hos oss bli i samma mening en allmän folksak, som t. ex. var fallet under den gamla skarpskytterörelsens dagar. De enormt ökade rustningar, som den kapitalistiska världspolitiken medfört i de flesta länder, ha ju ingalunda föranledts af någon stegrad lust för militära föranstaltningar hos folkens breda lager, utan af mäktiga intressegruppers begär att alltjämt vidga de områden i skilda världsdelar, som de kunna till sin vinning exploatera. Här af har i åtskilliga länder framgått en hänsynslös kolonialpolitik, hvilken den härskande bourgeoisie fordrar att dess stat skall stödja genom en enorm militär kraftutveckling. Militärväsendets enda legitima ändamål, värnandet af fäderneslandets frihet och rätt mot neutralitetskränkning eller mot en inbrytande fiende, skjutes åt sidan, och de härskande krafterna påtvinga folken en aldrig förr sedd rustningsbörda ytterst blott för att tillskanska ett gynnadt fåtal fördelar på svagares bekostnad. Dessa rustningar i den ena eller andra storstaten återverka sedan rundt omkring och tagas öfverallt till motiv för nya rustningsökningar. Så har midt under en stigande civilisation och trots de hastigt sig ökande fredliga band af alla slag, som sammanknyta nationerna och stärka den allmänna fredsviljan, den moderna militarismen blifvit en skruf utan ände, som sargande tränger allt djupare in i hvar-enda nations lefvande organism. Men därför reser sig också hos arbetarklassen, som tynges hårdast af det växande trycket, ett allt kraftigare och allt mera målmedvetet motstånd mot hela detta vanvettiga system, som står i den skarpaste motsats till arbetarrörelsens stora uppgift att skapa på solidaritetens grund en ny och högre ekonomisk ordning.

Den moderna militarismen är emellertid en frukt af det bestående klass-samhället icke blott i den meningen, att den drifves fram af de härskande klasserna i uppenbar strid mot folkens påtagliga intresse af att rustningsbördorna minskas och att krafterna i stället tagas i anspråk för genomgripande socialpolitiska reformer till gagn för de arbetande massorna. Det har öfverallt visat sig att statens militära maktmedel visst icke brukats af de härskande blott vid konflikter staterna emellan, utan också i mycket stor utsträckning anlitas i den fortgående kampen mellan de »två nationer», som inom hvarje kapitalistiskt utveckladt land bygga och bo jämsides med hvarandra. Hvad som borde enbart vara till för att tjäna folkets gemensamma värneförmåga mot ännu tänkbara

öfverfall missbrukas af de maktägande till ett vapen i den fortgående klasskampen mellan de kapitalistiska grupperna i samhället och den egendomslösa arbetarklassen. Militarismen tjänar alltså en dubbel uppgift: den vidgar de härskande klassernas vinstmöjligheter och stärker deras position utåt, och därtill tjänar den dem som stöd och hjälp i kampen mot hvad de stundom öppen hjärtligt kalla »den inre fienden», d. v. s. sitt eget lands arbetande folk.

I vårt land drifves ju icke någon militär expansionspolitik, om än ansatser i sådan riktning nog förmärktes särskildt vid den gamla unionens afveckling år 1905. Men det oaktadt har som allbekant är vårt folk fått öfvernog erfara, att vår hittills enväldigt härskande öfverklass satt äfven hos oss rustningarnas uppdrifvande som ett hufvudmål för sina sträfvanden. Och allt emellanåt har därjämte gifvits åskådningsundervisning om huru det försvar, som hetes vara afsedt endast som nationens yttersta värn mot utländskt våld, i stället användes mot svenska arbetare. Ännu har Sveriges folk ingalunda glömt hur 1879 vår första arbetsnedläggelse inom svensk storindustri, den fullständigt fredliga stora Sundsvallsstrejken, på det brutalaste sätt sprängdes under medverkan af militär, som rekvirerats från Stockholm. Sedan dess har det ju växt upp här i landet en organiserad arbetarrörelse, mot hvilken det slags öfvergrepp, hvilka man först försökte, icke läto sig fullföljas. Men lika fullt har under den tid, som gått, vid en hel del arbetskonflikter utkommenderats militär för att, som det hetat, upprätthålla ordningen, utan att man beaktadt att denna ordning i verkligheten nästan aldrig varit i minsta mån hotad, än mindre verkligen bruten från de i konflikten deltagande arbetarna. Men det har mången gång varit nog att en myndig bolagsdisponent gifvit en vink, och den lokala ordningsmakten har skyndat att rekvirera det önskade militära stödet mot de för en bättre existens kämpande arbetarne.

Den landsomfattande lockoutstrejken 1909 gaf det senaste exemplet i allra största skala på hur här i landet under öfverklassvälde militär-makten utan allt fog tvingas att göra tjänst i de sociala striderna. Hela världen har gifvit sitt erkännande åt den enastående lugna behärskning som från den svenska industriarbetarklassens sida visades i denna väldiga kamp, trots masslockoutens hänsynslösa utmaning och trots allt som sedan förekom. Likafullt utvecklade de dåvarande makthafvarna mot dessa arbetarskaror, hvilka själfva begärde rusdrycksförbud medan konflikten pågick och själfva höllo noggrann ordning, ett militäruppåd som om det gällt att slå ned ett landsuppror. Man kan göra sig ett begrepp

om omfattningen af allehanda åtgärder, då man erinrar sig att vid 1911 års riksdag staten fick betala omkring 300,000 kr. för dispositioner under storstrejken, och ännu i årets budget möter en resterande post för samma ändamål på 75,000 kr.! Arbetarne fingo alltså först se sina kamrater i vapenrock utkommenderas att hålla militärbevakning öfver dem, hvilka dels kastas ut, dels funnit plikten bjuda att då gå med ut i den stora försvarskampen, och sedan få de efteråt själfva drygt hjälpa till att betala kostnaderna för dessa ur ordningssynpunkt obehöfliga, men utmanande och alltid farliga åtgärder.

Dessa militärkommenderingar vid fredligt förda arbetskonflikter väcka trots alla förskönande uttolkningar alltid intrycket af ett statens partitagande mot arbetarskarorna, som nedlagt sitt arbete eller af arbetsgifvarne blifvit utestängda. Men de måste också få en allt mera förhatlig prägel i den mån vår armé blifvit i allt högre grad en *värneplikts-här*. Våra unga svenska värnepliktiga ställas genom dessa kommenderingar inför risken af alldeles samma ohyggligheter, som i så många andra länder redan utspelats: de *kunna* bli kommenderade att bruka sina mördande vapen mot egna medborgare och klassbröder, ja mot sina egna närmaste! Hittills har en sådan riksolycka kunnat förebyggas, främst tack vare våra svenska arbetares genomgående besinningsfulla uppträdande. Men så mycket mera skäl då att i tid sörja för, att den i nu rådande praxis ständigt lurande faran för en blodig katastrof afvärjes.

När 1901 års härordning genomdrefs — efter gammal högersed *mot* en uppenbar folkmening — insåg man också till fullo på demokratiskt håll betydelsen af att icke ge det minsta finger åt den åskådningen, att den nya folkhären skulle kunna ha någon *annan* uppgift än att värna riket mot yttre fiender. Regeringen hade inskjutit i § 28 af värnepliktslagen ett stadgande om rätt för konungen att inkalla beväringens första uppbåd ej blott, som förut, till rikets försvar, utan äfven »till afvärjande af uppror». Mot denna »fläck på värnepliktslagen» vände sig Adolf Hedin med lågande indignation, och t. o. m. särskilda utskottet, som omformade uttrycket till likhet med strafflagens ord »till stillande af uppror», medgaf att, därest sådant inträffade, pliktcollisioner vore tänkbara, hvilka borde beaktas vid den förestående revisionen af krigslagarna och då föranleda i vissa fall straffrihet eller straffminskning. Hedin afvisade dock denna mellanväg och sporde i debatten hvarför just nu, när man manar folket till de största ansträngningar mot fiender, man funnit på att med dessa fiender jämställa upprorsmän. »Vi ha annat att göra än att göra uppror», tillade han emellertid mot alla misstolk-

ningar. Bland dem, som då talade och röstade mot tillägget var äfven numera statsministern Karl Staaff, som fann att stadgandet bort mera begränsas, äfvensom att bestämmelser, syftande till den blinda militära lydnessplikts förnuftiga begränsning, borde införas i krigslagarna, samt ansåg det »åtminstone mycket tvifvelaktigt», om de värnepliktige under utbildningstiden kunde hänföras under strafflagens ord att till upprors stillande må krigsmanskap inkallas. Slutet blef att den af vänstern bekämpade olyckliga tillsatsen antogs äfven af Andra kammaren, men mot en stark minoritet af 75 röster (mot 128).

Erfarenheten sedan 1901 har emellertid visat att det stadgande i värnpliktslagen, till hvars nyinförande intet skäl förelåg och som vänstern därför då motsatte sig, aldrig någon enda gång torde ha ens ifrågasatts till användning. De, som med lätt hjärta demonstrera inför folket att militärutbildningen också kan vara bra för de kapitalistiska intressenas skydd mot arbetare, som kämpa för en knapp daglön, ha funnit sig utmärkt till rätta med strafflagens generella föreskrift och med den uttolkning däraf beträffande de till vapenöfning inryckta värnpliktige, hvilken hr Staaff som ofvan anförts år 1901 fann »åtminstone mycket tvifvelaktigt». Det lär under sådana förhållanden bäst motsvara det faktiska läget och de önskemål, hvilka vi veta i denna högviktiga punkt hysas af det ofantliga flertalet svenska arbetare, om vi helt enkelt lägga vårt yrkande så att vi begära föreskrifter, hvarigenom det kan bli slut på hittills gängse system att utan någon som helst rimlig anledning tillkalla militär mot fredliga arbetare, samt att de, som vilja fortsätta på denna dåliga och farliga väg, må kunna härför ställas till allvarligt ansvar. Frågan om mobilisering i och för »stillande af uppror» ligger på ett annat plan, och den svenska arbetarrörelsen, hvilken som Adolf Hedin alldeles riktigt sade, har »annat att göra än att göra uppror» och som nog skall förstå att på annat sätt, med upplysningen som vägrödjare och valsedeln som vapen, göra sin vilja allt mera gällande, har ingen orsak att nu syssla med lagstadganden om tänkta fall, där situationen helt visst komme att oafsedt alla förhandsbestämmelser skriva sina egna lagar. Man får f. ö. en bättre utgångspunkt för en sådan debatt, i den mån den i alla fall kan vara erforderlig, då det sedan 1901 alltjämt ouppfyllda löftet om de barbariska krigslagarnas revision omsider enligt nytt löfte snart kommer på dagordningen. Då skall det visa sig i hvad mån hänsyn tagits till de »pliktkollisioner» 1901 års särskilda utskott erkände, och hur mycket som lättats på »den blinda lydnessens tvångströja», hvarom hr Staaff då talade.

Med andra ord uttryckt: hvad det här gäller är icke någon fråga beträffande »uppror» — där själfklart en tidsenlig revision af de i mycket alldeles föråldrade och orimliga bestämmelserna bör äga rum allra senast i samband med den allmänna strafflagsrevisionen — utan det bedröfliga faktum, att än i dag det kan förekomma att en fredlig arbetsinställelse ungefär likställes med ett »uppror». Vi kunna icke nog betona det grundfalska och osociala i en sådan i gammal herreklassfördom rotad syn på arbetsnedläggelsen, som är i och för sig ett fullt legitimt och under vissa förhållanden nödvändigt kampmedel i striden för en mer människovärdig existens för de stora massorna. Och förutom den risk för ödesdigra konflikter, som alltid följer, då på grund af en dylik felsyn om hotande »uppror» militär tillkallas, så befäster hvarje nytt sådant fall inför folkmedvetandet öfvertygelsen om arméns *dubbla* uppgift: vårt yttersta värn utåt, må så vara, men i hvardagslag gör den egentligen tjänst som kapitalets vaktpost mot arbetarne i de sociala striderna.

Må man besinna ställningen! Vårt svenska folk har just på det militära området bevittnat allt för mycket, som varit ägnat att afkyla äfven en ganska varm offervillighet. Man har ej glömt 1892 års paroll: få vi detta, så kunna vi försvara oss, än mindre 1901 års runda löften, bl. a. om den ännu alltjämt undanskjutna krigslagsrevisionen och kostnadsberäkningarna, som sedan så oerhördt öfverskridits. Inte heller har man glömt t. ex. hur Riksdagen lurades in i Bodenbygget, där så många miljoner sedan fastnat, och nu allra senast det hänsynslösa försöket att tvinga på nationen mot dess vilja en F-båtsflotta. Det blir sannerligen under alla förhållanden, efter sådant och så mycket annat, som kunde anföras, en vansklighets uppgift att i vårt land åter väcka något af den anda, hvarförutan hvarje försvarsorganisation förblir en död och tom yttre apparat. Men skall till allt annat fortfarande komma att värneplikts-hären tillåtes göra drängtjänst åt enskilda kapitalistiska intressen, då blir ganska visst uppgiften icke blott vansklighets, utan olöslig.

Bland folkets breda lager, där ofta det reella af begreppet fosterland varit knapp daglön, osäker arbetstillgång och det slaget hem, som illa göra skäl för detta namn, har på grund af allt som skett en stämning med nödvändighet växt fram, som kunde formuleras ungefär sålunda: »Så länge folkhären icke får vara endast det yttersta värnet mot ännu tänkbara röfwaretag från andra klass-stater, utan den i praktiken användes vid konflikter mellan kapital och arbete som ett kraftigt skydd för de privilegierade klasserna, så skall ingen söka intala oss att offren för krigsmakten i främsta rummet göras för rikets yttre själfständighet. Man

talar om grannen, men man tänker på »den inre fienden», som är vi själfva!»

Det hjälper föga att en sådan uppfattning af många visas tillbaka som en kränkande orättvis beskyllning. Hvad här behöfs är icke betydanden, utan gärning. Och det *borde* icke vara något tungt offer för de besittande klasserna att, då de vädja till hela folkets försvarsvilja, visa det tillmötesgående att de med tillräcklig tydlighet klargöra, hurusom den svenska folkhären blott *får* ha, blott *kan* ha *en enda* uppgift: att värna efter förmåga vår neutralitet och vårt oberoende.

Det är vår fasta öfvertygelse att det svenska samhället har intet att befara, men ofantligt mycket att vinna för sin styrka inåt och utåt genom att aflägsna i görligaste mån nu befintliga möjligheter att missbruka vår värnepliktshär till polistjänst åt kapitalet vid sociala konflikter. Sveriges organiserade arbetare ha tillräckligt visat att de ingalunda drömma om att för sin sociala frigörelse taga sin tillflykt till våldsmedlens illusoriska kraft. De ha lärt af andras erfarenhet, att sådana medel vända sig tillintetgörande mot dem, som äro kortsynta nog att bruka dem. Och mot de individuella förlöpnings, som i alla tider förekommit och väl äfven i framtiden ej uteblifva, har samhället andra, mer än tillräckligt starka skyddsmedel utan alla förbittrande och ur så många synpunkter farliga militärkommenderingar.»

Andra kammarens utskott fann sig ej böra tillstyrka bifall till motionen, men hemställde, att Andra kammaren i anledning af den föreliggande motionen ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru genom lämpliga bestämmelser trygghet må kunna vinnas för att vid arbetskonflikter militär icke måtte till ordningens upprätthållande utkommanderas annat än i sådana fall, då fara för oordningar af den omfattning, att tillgänglig civil ordningsmakt icke anses tillräcklig, är för handen, samt till Riksdagen inkomma med förslag, hvartill utredningen må föranleda. Utskottet lämnar i sitt i anledning af motionen afgifna utlåtande först en öfversikt af de nuvarande bestämmelserna angående militärs användande för ordningens upprätthållande och anför därvid följande stadganden:

I strafflagens kap. 10, § 12 föreskrifves:

»Till upprors stillande må krigsmanskap användas; dock äge det ej å upprorsmän vapen förr bruka, än den på stället varande civil-

*Nuvarande
bestämmelser
angående
militärs an-
vändande för
ordningens
upprätt-
hållande.*

myndighet tre gånger ljudeligen i konungens namn befallt dem att genast åtskiljas, vid äfventyr att vapenmakt eljest användes. Öfvergå upprorsmän så hastigt till våld, att civilmyndighet ej kan så förfara, som nu sagdt är; då äge den myndighet förordna, att upproret med vapenmakt genast stillas skall. Ej må dock i något fall vapen längre brukas, än civilmyndighet finner sådant, för upprorets stillande, nödigt vara.

Med civilmyndighet förstås här konungens befallningshafvande, borgmästare eller polismästare i stad och kronofogde å landet, eller den, som i sådan ämbetsmans ställe satt är.

Är ej civilmyndighet tillstädes, och kan ej dess ankomst afbidas; då äge på stället varande högste militärbefälhafvare så förfara, som för civilmyndighet nu stadgadt är.»

Samma kapitel § 13 lyder:

»Samlar sig folkmängd tillhopa och störer lugnet eller allmänna ordningen, utan att dock lägga å daga sådant uppsåt, som i 7 § sägs, och skingrar sig ej den folkmängd, på offentlig myndighets befallning, utan visar trotsighet däremot; då skola anstiftare och anförare af det upplopp till straffarbete i högst ett år och annan deltagare i upploppet till böter från och med tio till och med tvåhundra riksdaler dömas. Öfvergå de till våld å person eller egendom; vare lag, som i 9, 10 och 12 §§ om uppror sägs; dock att för sådan deltagare i upploppet, som ej är anstiftare eller anförare, straff efter 9 § må nedsättas till straffarbete i två månader eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till fängelse.»

I kungl. instruktion för landshöfdingarna i rikets län samt de vid länsstyrelserna anställda tjänstemän af den 10 november 1855 stadgas i § 18:

»I afseende å försvarsverket och den inom länet förlagda krigsmakt har konungens befallningshafvande, med iakttagande af hvad särskilda författningar därom närmare stadga, följande rättigheter och skyldigheter:

1:o. Att på grund af Kungl. Maj:ts nådiga befallning samt vederbörande militärchefs rekvisition, genom kungörelse eller order till kronobetjäning meddela vederbörande rust- eller rotehållare befallning om indelt manskaps uppbrott, äfvensom, därest landsfrid hotas af ut- eller inländskt våld, och till afvärjande däraf blifver nödigt att, utan afvaktan af Kungl. Maj:ts nådiga befallning, krigsfolk uppbåda, i samråd med högste militärbefälhafvaren på stället därom förordna, då likväl underdånig anmälan till Kungl. Maj:t genast skall insändas och underrättelse meddelas nästgränsande länsstyrelser; ägande jämväl konungens befallningshafvande att, då vid andra tillfällen militärhandräckning för ordnings upprätthållande

alla förhållanden, sålunda äfven om densamma skulle störas vid dylika sociala konflikter, och att denna statens rätt och skyldighet i grunden är på det närmaste förbunden just med dess opartiskhet i förhållande till båda de stridande parterna. Däraf blir för utskottet en gifven följd, att *om* vid någon stor arbetsstrid oordningar skulle hota, så måste dessa oordningar af statsmyndigheterna afstyras i dessa fall så väl som i andra, samt att, *om* den civila ordningsmakten för sådant ändamål ej skulle finnas tillräcklig, det icke kan undgås, att myndigheterna måste anlita militärstyrka. Samhället kan, enligt utskottets öfvertygelse, icke afsäga sig möjligheten att tillgripa detta medel i sådana nödfall, då andra medel icke förslå för ordningens upprätthållande och för att trygga *alla* medborgares lif och egendom.

I hvad mån denna utskottets uppfattning öfverensstämmer med motionen, synes icke fullt tydligt framgå af denna senare. Såväl motivering som kläm äro nämligen så affattade, att de gifva rum för olika tolkningar. Enligt utskottets uppfattning är det emellertid i hög grad angeläget, att i denna grannliga och viktiga fråga ingenting företages, som ej fullt klart fasthåller vid de grundläggande synpunkter, hvilka utskottet ofvan angifvit.

Hvad det sålunda gäller att pröfva, är enligt utskottets mening, huruvida, med fullt fasthållande af samhällets oundgängliga maktmedel, ökade garantier äro behöfliga och skulle kunna gifvas för att också samhällets stränga opartiskhet i användningen af dessa maktmedel måtte noggrant iakttagas. Utskottet håller före, att så verkligen torde vara förhållandet. Det lärer ej kunna förnekas, att fall inträffat, då militär blifvit utkommenderad i otid, och då en dylik kommendering för de i arbetskonflikt invecklade arbetarne liksom ibland törhända för den öfriga befolkningen tett sig som ett partitagande för arbetsgifvaren eller åtminstone som ett omotiveradt och kränkande misstroende till arbetarnes laglydnad, hvarigenom dels stridens häftighet kunnat blifva skärpt i stället för undertryckt, dels i många sinnen nedlagts harm och bitterhet mot myndigheterna. Utskottet anser det högeligen angeläget, att dylikt i möjligaste mån för framtiden förebygges. Det bör för alla myndigheter göras klart, att de vid uppkommande arbetskonflikter icke hafva att betrakta konflikten i och för sig som ett hot mot samhällets ordning, att den tillgängliga civila ordningsmakten alltjämt har att själf i första hand fylla sin uppgift, att arbetarnes och deras organisationers egna åtgärder för ordningens upprätthållande, hvilka vid upprepade tillfällen visat sig fungera på ett mycket förtjänstfullt sätt, böra mötas med tillbörligt för-

troende, samt att militär styrka icke bör och icke får utkommenderas annat än då andra medel befinnas otillräckliga.

Enligt hvad utskottet inhämtat, torde i det betänkande, som är att förvänta från kommittén för fögderiförvaltningens reformering, komma att ingå också förslag om en bättre organisation och förstärkning af polisväsendet på landsbygden. I fall detta förslag leder till afsedt resultat, torde den ökade tillgången till civil ordningsmakt kunna i sin mån bidra till att förekomma, att man i otid anlitar militär. Därjämte lär väl själfva befogenheten att utkommendera militär till ordningens upprätthållande öfver hufvud taget kunna kringgärdas med starkare garantier emot missbruk än de, som för närvarande finnas. De nu gällande bestämmelserna äro, som ofvan meddelats, dels Instruktion för landshöfdingarna, hvilken medgifver konungens befallningshafvande rätt att använda militär, »då sådant för ordningens upprätthållande finnes af nöden», dels strafflagens allmänna föreskrifter, enligt hvilka samma rätt tillkommer såväl konungens befallningshafvande som borgmästare eller polismästare i stad och kronofogde på landet, då folkmängd samlar sig tillhoppa och störer lugnet eller allmänna ordningen, icke skingrar sig på offentlig myndighets befallning och öfvergår till våld å person eller egendom. Det torde böra undersökas, huruvida alla dessa myndigheter, som sålunda för närvarande äga att tillkalla militär, böra fortfarande bibehållas vid denna befogenhet, eller om törhända med hänsyn till nutidens snabba kommunikationsmedel, särskildt telefon- och telegrafväsendets utveckling, samma befogenhet lämpligen kan och bör starkare än nu koncentreras. Väl lär det knappast vara möjligt att genomföra en sådan koncentration ända därhän, att man lägger allt användande af militär för ordningens upprätthållande uteslutande i regeringens hand. Det kan ifrågasättas, om ej den definitiva pröfningen, huruvida militär skall ingripa, måste stanna hos lokala myndigheter. Men till öfvervägande torde böra upptagas den frågan, om ej denna betydelsefulla befogenhet, hvars utöfning kräfver ett synnerligen moget och lugnt omdöme, kunde förläggas endast till de *högsta* lokala myndigheterna (Konungens befallningshafvande), och till äfventyrs därjämte, om icke äfven denna högsta lokala myndighets rätt att disponera militärstyrka kunde på något sätt regleras genom närmare bestämmelser.»

Mot utskottets ofvan återgifna hemställan anfördes inom utskottet reservation dels af herrar *Sandler*, *Lindqvist* i Kosta och *Sävström*,

dels af herrar *Holmdahl*, *Andersson* i Hägelåkra och *Nilsson* i Linnås. Förstnämnda tre reservanter anförde:

Herr Sändlers
m. fl. reservation.

»Utskottet medgifver i sitt yttrande utan förbehåll, att »fall inträffat, då militär blifvit utkommenderad i otid, och då en dylik kommendering — — — tett sig som ett partitagande för arbetsgifvaren eller åtminstone som ett omotiveradt och kränkande misstroende till arbetarnes laglydnad, hvarigenom dels stridens häftighet kunnat blifva skärpt i stället för undertryckt, dels i många sinnen nedlagts harm och bitterhet mot myndigheterna».

Efter detta uttryckliga erkännande, att det i motionen framställda yrkandet har till bakgrund svåra missförhållanden, som faktiskt inträffat och väl således, om ingenting allvarligt åtgöres, när som helst kunna åter framträda, hade utskottet efter vår mening, bort komma till den slutsatsen, att hittills gängse system att utkalla militär mot fredliga arbetare bör i öfverensstämmelse med motionens yrkande *omöjliggöras*.

Utskottet anser det visserligen vara »högeligen angeläget», att dylikt för framtiden förebygges »i möjligaste mån». Vi kunna emellertid icke biträda den uppfattningen, att ett så allvarligt missförhållande som det här föreliggande skall få i någon mån alls kvarstå. Och ehuru vi med tillfredsställelse tagit del af de erkännande ord, som i utskottets motivering ägnas arbetarnes egna åtgärder för ordningens upprätthållande, hvilka, enligt utskottet, vid upprepade tillfällen visat sig fungera på ett mycket förtjänstfullt sätt, hvarför de »böra mötas med tillbörligt förtroende», måste vi säga oss, att denna förtroendets politik icke kommer att och icke kan som sådan uppfattas af arbetarklassen i vårt land, förrän det med tillräcklig tydlighet sagts ifrån, att ett upprepande af militärkommenderingarna mot fredliga arbetare *icke* får ifrågakomma.

Vi hålla bestämdt före, att de åtgärder till hvilka utskottets synnerligen vaga yrkande möjligen kan föranleda, *icke* utesluta ett sådant upprepande och att alltså hvad i motionen begäres icke blifver till någon väsentlig del genom ett bifall till utskottets hemställan tillgodosedt. Så som denna hemställan blifvit formulerad, står som förr alltjämt den möjligheten öppen, att militär kan utkommenderas icke blott i händelse af organiseradt uppror eller synnerligen svåra faktiskt inträffade oordningar utan äfven då ännu ingenting händt, nämligen då *fara* föreligger för oordningar, med blott den begränsningen i detta synnerligen tänjbara uttryck, att den oordning, som befaras, skulle komma att bli af den omfattning, att tillgänglig civil ordningsmakt icke *anses* tillräcklig. En sådan formulering förhindrar ju på intet sätt en militärkommendering

mot *fredliga* arbetare, som icke företagit sig något annat än att gå ut i strejk eller som rent af blivit utkastade i lockout.

Ett framsteg från det nuvarandet tillståndet hade det åtminstone varit, om utskottet fullföljt den tanke, som i motiveringen framkastats, nämligen att lägga allt användande af militär uteslutande i regeringens hand. Att icke heller detta under alla förhållanden vore garanti nog, därom vittna ju erfarenheterna från 1909. Men en sådan begränsning af rätten att disponera militär hade dock varit ett handgripligt resultat, då därigenom omöjliggjordes åtskilliga upphetsande åtgärder, som af underordnade myndigheter kunna företagas och företagas. Denna tanke har emellertid framkastats blott för att omedelbart afvisas såsom knappast möjlig, och utskottet ifrågasätter i stället, om ej den *definitiva* pröfningen, huruvida militär skall ingripa måste stanna hos lokala myndigheter, fastän eventuellt uteslutande förlagd hos konungens befallningshafvande, hvars rätt att disponera militärstyrka *till äfventyrs* kunde närmare regleras.

På lokala myndigheters omdöme om hvad som möjligen kan komma att hända, skulle det alltså fortfarande få bero, om *landets värnpliktige* skola kommenderas ut mot klassbröder eller närmaste anhöriga utan annan anledning än att arbetskonflikt föreligger. Den erfarenhet landets arbetarklass äger af sådana på lokala myndigheters order tillkomna militärkommenderingar är icke af den art, att vi kunna i blind tillit till deras takt och oudömesgillhet afstå från att begära klara bestämmelser, som omöjliggöra nu rådande system. För de *tänkta möjlighetens* skull, som efter vår mening lagt beslag på utskottets uppmärksamhet i långt högre grad än de förtjäna, kunna vi icke afstå från att begära grundlig rättelse i de *faktiska missförhållandena*. Någon sådan rättelse betryggas icke af ett bifall till utskottets hemställan.

Hvad utskottet anfört rörande fögderiförvaltningens reformering synes oss så mycket mindre kunna andragas som skäl mot ett bifall till motionen, som utskottet för egen del däraf förväntar, att behovet af militära kommenderingar därigenom skulle förminsкас, och sålunda äfven från utskottets utgångspunkter, hvad i motionen föreslås, borde kunna motses utan oro.

I själfva verket torde nog bakom de olika meningarna i detta fall ligga en djupare åsiktsskillnad såväl om arbetarklassens direkta ekonomiska kamp för en bättre lefnadsställning som om statens ställning öfver hufvud i den sociala striden.

Det ligger ett framsteg — det må konstateras — i utskottets uttalande, att en arbetskonflikt icke i och för sig af myndigheterna bör betraktas som ett hot mot samhällets ordning. Ty det har ju funnits en tid, som

icke ligger synnerligen långt borta då det offentligas ingripande förestafvades af en motsatt uppfattning. Men talar icke ändå ur utskottets såväl motivering som yrkande den grundåskådningen, att arbetskonflikten dock är en företeelse på gränsen till det samhällsfarliga, mot hvilken man anser sig ha alldeles särskilda och starka anledningar att söka värn hos militärmakten, som därför måste vara någorlunda lätt till hands?

En framryckning markeras ju äfven, gent emot äldre uppfattningar, i utskottets bestämda understrykande af statens opartiskhet i konflikter mellan arbetsgivare och arbetare. Att öfvergå från ett statsmaktens direkta användande mot en kämpande arbetarklass till att ställa densamma som ett opartiskt neutrunt mellan eller öfver de stridande intressena, det är ju ett framsteg. Men här är icke efter vår mening den punkt, där utvecklingen skall stanna. Staten kan icke i längden undandraga sig att från den formella opartiskhetens roll öfvergå till skipande af reell rättvisa i samhället. Den formalistiskt-neutrala statsidé, som ligger till grund för utskottets yttrande, blir en alldeles ohållbar fiktion, då den totalt bortser från det realiter viktigaste: statens socialpolitiska uppgifter. Arbetskonflikten är i grunden ett symptom på att dessa uppgifter försummas. Utvecklingen för ofrånkomligen fram till den punkt, då staten erkänner, att dess uppgift att vara en ordningens upprätthållare under arbetskonflikter blott är ett litet led i den långt större uppgiften att genom sin socialpolitik aflägsna konflikternas orsaker.

Vi hafva ansett, att den framryckning i själfva grunduppfattningen, som *redan* skett och som kommer till synes i vissa delar af utskottets motivering, bort nu markeras genom ett klart och otvetydigt fastslående, att statens militära maktmedel icke under några förhållanden få brukas mot en under fredliga former för sina lifsintressen kämpande arbetarklass.

Utskottets motivering stannar vid ansatser och hvad dess yrkande ger med ena handen, skyndar det att taga tillbaka med den andra. Vi finna för vår del, att den fordran, som i motionens slutyrkande framställt, är till fullo befogad, så mycket mer som däri uttryckligen upprepas, att det är för de *fredligt* förda arbetskonflikterna som det begäres skydd mot provokation eller våld genom militärkommenderingar. Vi ha därför icke kunnat instämma i utskottets yrkande, lika litet som i viktiga delar af dess motivering för detsamma, utan hemställa, att Andra kammaren, i anledning af den föreliggande motionen ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huru i lag, författningar och instruktioner må införas lämpliga bestämmelser, hvarigenom det omöjliggöres att vid arbetskonflikter

utkommendera militär mot fredliga arbetare, samt till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill utredningen må föranleda.»

Herrar Holmdahls, Anderssons i Hägelåkra och Nilssons i Linnås reservation är af följande lydelse:

»Af motionärernas uttalanden i den föreliggande motionen framgår oförtydligt, att deras däri gjorda hemställan grundar sig på den uppfattningen, att i de fall, då militär utkommenderats vid arbetskonflikter, syftet därmed skulle hafva varit att taga parti för arbetsgifvarne och främja deras intressen. Motionärerna framhålla nämligen, att vid de arbetskonflikter, som hittills inträffat här i landet, ordningen »nästan aldrig varit i minsta mån hotad», att militärens utkommendering alltså ur ordningssynpunkt varit obehöflig och att vår värnpliktshär missbrukats till polistjänst åt kapitalet vid sociala konflikter. Utan att i detta sammanhang ingå på något bemötande af de tillvitelser emot myndigheterna, som dessa uttalanden innebära, vilja vi endast framhålla, att, så vidt vi kunnat inhämta, de värnpliktige, som vid arbetskonflikter utkommenderats, icke i något fall tvingats att taga parti för den ena eller andra af de i konflikten inblandade partierna. I de fall, då myndigheterna sett sig nödsakade att vid arbetskonflikter påkalla militärens biträde, har detta skett i syfte att bereda erforderlig hjälp åt den vanliga ordningsmakten, då denna ansetts otillräcklig för ordningens upprätthållande.

Herr Holmdahls m. fl. reservation.

Vi förmoda, att motionärerna dela vår uppfattning, att de myndigheter, som hafva att svara för ordningen inom samhället, äro pliktiga icke blott att gripa in, då lugnet blifvit stördt, utan jämväl att, då ordningar kunna befaras, i god tid vidtaga åtgärder till förekommande af desamma. Är denna uppfattning riktig, torde väl däraf också följa, att det är samhällets skyldighet att ställa till myndigheternas förfogande alla de hjälpmedel, som kunna anses erforderliga för att de må kunna fylla denna sin uppgift. I första hand gäller det att bereda myndigheterna tillgång till erforderlig personal för ordningens upprätthållande, då den vanliga ordningsmakten icke kan anses tillräcklig. Hur sådan för ändamålet tillräcklig och lämplig personal skulle kunna anskaffas, om militären icke finge användas, den frågan hafva motionärerna icke tagit i beaktande.

Genom den formulering motionärerna gifvit åt sin hemställan, hafva de tydligen velat framhålla, att arbetskonflikterna i vårt land alltid äro af fredlig natur och att följaktligen extra ordinära åtgärder för ord-

ningens upprätthållande vid dessa konflikter icke skulle vara erforderliga. Men motionärerna synas därvid hafva förbisett, att en arbetskonflikt, som från början varit af fredlig karaktär, på grund af omständigheter, öfver hvilka hvarken arbetarnes ledare eller arbetarnes flertal kan råda, lätt kan leda till allvarliga förvecklingar. Det är därför helt naturligt, att den optimistiska uppfattning om arbetskonflikternas fredliga förlopp, som tagit sig uttryck i den föreliggande motionen, icke kan och icke får vara bestämmande för de myndigheter, som hafva den viktiga uppgiften att svara för lugn och ordning inom samhället. För dem gäller det, därest de rätt fatta sin uppgift, att vara beredda att möta alla eventualiteter. Men hur skulle detta vara möjligt, om de, såsom motionärerna synas förutsätta, icke skulle äga rätt att påkalla militärens biträde, förrän sådana våldsamheter inträffat, som kunna karaktäriseras såsom uppror.

Genom ett lagstadgande i sådan riktning skulle Sveriges regering frånhändas ett nödfallsmedel till samhällsordningens upprätthållande, hvars användande torde i alla civiliserade länder anses själfallet tillkomma regeringsmakten. Så länge staten har till uppgift att lämna rättsskydd för person och egendom samt att upprätthålla ordning och lugn inom samhället, kunna statens organ ej fränsäga sig rätten att tillgripa de medel, som finnas nödvändiga för att staten skall kunna på ett effektivt sätt fylla denna sin uppgift. Upprätthållandet af rättsordningen är ju den nödvändiga förutsättningen för att staten skall kunna fullfölja sina öfriga ändamål. Det är därför statens oafvisliga skyldighet att, om denna rättsordning sättes i fara, vidtagna erforderliga åtgärder för att afvärja densamma, oafsedt från hvilket håll denna fara hotar. En regering, som känner sitt ansvar, lär därför ej kunna lämna sin medverkan till lagstiftningsåtgärder, som under kritiska förhållanden skulle ställa densamma maktlös och sätta den ur stånd att fullgöra sina funktioner.

Motionärerna hafva framhållit, att militärens utkommendering vid arbetskonflikter måste få en alltmera förhatlig prägel i den mån vår armé blifvit i allt högre grad en värnplikthär. Vi måste bekänna, att vi härutinnan icke kunna fatta motionärernas tankegång. Vi utgå nämligen från, att motionärerna lika med oss anse, att det är hvarje god medborgares moraliska plikt att i sin mån medverka till att lugn och ordning är rådande i samhället och att, då ordningen blir störd, i nödfall gripa in för att återställa densamma. Om denna uppfattning är riktig, kan det väl ej ligga något förhatligt uti, att denna moraliska plikt förvandlas till en juridisk skyldighet under den tid vår ungdom vapenöfvas.

Såsom ett ytterligare skäl mot militärens utkommendering vid

arbetskonflikter, hafva motionärerna påpekat, att de värnpliktige skulle därigenom kunna tvingas »att bruka sina mördande vapen mot egna medborgare och klassbröder, ja mot sina egna närmaste». Ehuru det ej kan förnekas, att en sådan möjlighet förefinnes, kunna vi dock icke finna, att detta förhållande utgör något fullgiltigt skäl för att befria våra värnpliktige från skyldigheten att i nödfall lämna ordningsmakten sitt biträde. Samma möjlighet att nödgas gripa in mot egna medborgare, klassbröder och anhöriga, förefinnes ju jämväl för våra polismän, men icke vilja väl motionärerna ifrågasätta, att dessa af sådan anledning icke skulle få användas till ordningens upprätthållande.

Utskottsmajoriteten, som i hufvudsak synes dela vår uppfattning rörande samhällets rätt att i nödfall använda militär för ordningens upprätthållande, har emellertid ansett lagstiftningsåtgärder erforderliga för att bereda ökad trygghet mot missbruk af denna rätt. Vi kunna i detta afseende icke dela utskottsmajoritetens mening. Redan de bestämmelser, som nu finnas, synas oss, rätt tillämpade, lämna erforderlig trygghet mot onödigt användande af militär vid arbetskonflikter. Vi lämna härvid ur räkningen stadgandena om militärs användande för stillande af uppror, hvarom i motionen ej är fråga, och vilja endast fästa oss vid nu gällande bestämmelser om militärs utkommendering för ordningens upprätthållande.

Dessa bestämmelser återfinnas, som bekant i landshöfdingeinstruktionens 18:de §, där det heter, att konungens befallningshafvande äger att rekvirera militärhandräckning, då det för ordnings upprätthållande finnes af nöden. Enligt vår uppfattning innebär detta stadgande först och främst, att militärhandräckning ej får af civil myndighet rekvireras för annat ändamål eller i annat syfte än för ordningens upprätthållande, vidare att omständigheterna skola gifva vid handen, att oordningar kunna befaras samt slutligen att den vanliga civila ordningsmakten icke kan anses tillräcklig för ordningens upprätthållande.

Då det endast är under dessa förutsättningar konungens befallningshafvande äger att besluta om militärs utkommendering, anse vi att tillräckliga garantier mot missbruk redan förefinnas uti nu gällande bestämmelser och att följaktligen den af utskottet ifrågasatta skrivelsen till Kungl. Maj:t icke är af behovet påkallad.

På grund af hvad vi sålunda anfört, få vi hemställa, att Andra kammaren måtte besluta, att ifrågavarande motion ej må till någon åtgärd föranleda.»

Vid ärendets behandling inom Andra kammaren biföll kammaren utskottets hemställan. Ärendet öfverlämnades därefter till Första kamma-

ren, som hänvisat detsamma till behandling af sitt första tillfälliga utskott.

Utskottet.

Syftet med nu föreliggande motion synes vara ernäendet af lagbestämmelser, hvilka helt och hållet borttaga den möjlighet, som enligt nu gällande bestämmelser står den civila ordningsmakten till buds, att disponera militär styrka vid förefallande oroligheter, som ej hafva karaktären af uppror. Motionärernas åsikt i denna helt visst ömtåliga fråga har utskottet ej kunnat dela. En bestämmelse af den innebörd, motionärerna påyrka, skulle ovillkorligen föra med sig, att samhället under vissa förhållanden komme att stå så godt som värnlöst, och det synes utskottet knappast möjligt, att Riksdagen skulle medverka till vidtagande af åtgärder, hvilkas följder kunde blifva de nyss nämnda. Såsom framgår af motionen är det förnämligast mot trupperns utkommenderande vid arbetskonflikter, som motionärerna riktat sig, under förmenande, att dylik åtgärd innebure ett partitagande från statens sida mot de i konflikten deltagande arbetarne. Att statsmakterna vid inträffande arbetskonflikter böra iakttaga sträng opartiskhet, är, synes det utskottet, helt naturligt och riktigt, men man får ej låta opartiskheten föranleda tvekan att fylla samhällets kraf på upprätthållandet af ordning och lugn. Ur en till en början fredlig konflikt kunna, såsom erfarenheten visat, framväxa ordningar, som göra det nödvändigt för ordningsmakten att begagna sig af sin rätt att taga truppernas hjälp i anspråk. En sådan rätt kan staten ej fränhända sig, allra minst så länge den civila ordningsmakten ej har den omfattning och styrka, att densamma under alla förhållanden kan på ett tillfredsställande sätt bevara god ordning. Det får ej heller förbises, att äfven vid arbetskonflikter af utomordentliga proportioner, det dock alltid kommer att finnas en mycket stor del af befolkningen, som är »saklös tredje man», men som likväl ovillkorligen kännbart drabbas af de olägenheter och faror, som ett störande af den allmänna ordningen nödvändigt förer med sig. Det är helt visst statens plikt att taga hänsyn äfven till dessa medborgare.

Utskottet har förut framhållit, att statsmakten vid inträffande arbetskonflikt bör uppträda neutralt. Däraf följer ock, att användningen af militär vid dylika tillfällen måste ske med stor urskillning och varsamhet, och att utkommendering af trupper ej får äga rum i onödan. Enligt utskottets mening kan det understundom vara nödigt, att militär utkommenderas, utan att några inträffade oroligheter gifvit anledning därtill. Denna åtgärd torde ej hafva endast den uppgiften att lämna

den civila ordningsmakten aktivt understöd. Det torde ej kunna förnekas, att medvetandet, att den civila ordningsmakten bakom sig har den kraft, som en militärstyrka representerar, kan för många oroselement verka dämpande, och närvaron af en sådan styrka torde ock bidraga att gifva större lugn och säkerhet åt den civila polismaktens åtgärder och uppträdande.

Af hvad utskottet nu yttrat torde framgå, att utskottet ej kunnat tillstyrka bifall till ifrågavarande motion.

Så långt, som motionärerna med sitt yrkande syftat, har Andra kammaren genom sitt i enlighet med vederbörande utskotts hemställan fattade beslut ej velat gå. Af berörda utskotts utlåtande synes framgå, att utskottet ansett militärs utkommenderande kunna äga rum, utan att de oroligheter, som föranledt denna åtgärd, äro att beteckna såsom uppror. Emellertid har Andra kammarens utskotts hemställan, och således äfven Andra kammarens beslut, syntes utskottet något oklar. Såvidt utskottet funnit, tillåta redan de nuvarande bestämmelserna i denna fråga utkommendering af militär till ordningens upprätthållande endast i sådana fall, då fara är för handen för oordningar af den omfattning, att tillgänglig civil ordningsmakt icke är tillräcklig. Då alltså de stadganden, som reglera användningen af militär styrka vid förefallande oroligheter, synas utskottet vara så vägledande, som öfverhufvudtaget i detta afseende är möjligt, föreligger enligt utskottets mening intet behof att genom ytterligare föreskrifter förtydliga desamma eller skaffa garantier mot deras missbruk. Under sådana förhållanden läser en skrifvelse till Kungl. Maj:t i det syfte, Andra kammaren beslutit, vara obehöflig.

Under åberopande af hvad nu anförts får utskottet, med afstyrkande af bifall till förevarande motion, hemställa,

att Första kammaren ej måtte bifalla Andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 18 maj 1912.

På utskottets vägnar:

HUGO HAMMARSKJÖLD.

Reservation

af herrar *Stadener*, *Gullberg* och *Jonsson*, hvilka anført följande:

»Det har synts oss, som utskottet bort, med afstyrkande af den motion herr Branting m. fl. ingifvit, hemställa om beslut att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning om lämpligare bestämmelser än de nuvarande angående utkommendering af militär vid arbetskonflikter. Erfarenheten har enligt vårt förmenande visat, att militärkommenderingar vid arbetskonflikter kunnat verka utmanande i stället för lugnande, hvarför i den allmänna ordningens intresse gällande bestämmelser behöfva förtydligas så, att synnerlig omsikt föreskrifves vid öfvervägandet, om dylik åtgärd skall vidtagas. Då vidare samhällsordningen ytterst hvilat på medborgarnes egen vilja till ordning, så torde vid arbetskonflikter den beslutande myndigheten hafva att taga hänsyn för hvarje särskildt fall till Ortsbefolkningens egna eventuella åtgärder för ordningens upprätthållande samt anvisas att häraf begagna sig å sätt, som i den föreliggande situationen kan finnas lämpligt. Slutligen torde det riktiga värdesättandet af de olika medlen för ordningens upprätthållande samt äfven den önskvärda planmässigheten i förfarandet kräfva, att befogenheten att vid arbetskonflikter utkommendera militär öfverlämnas åt Konungens befallningshafvande såsom den högsta lokala myndigheten.

Hufvudsakligen på dessa grunder hafva vi ansett att utskottet bort hemställa,

att Första kammaren, med afstyrkande af herr Brantings m. fl. motion, ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru genom lämpliga bestämmelser trygghet må kunna vinnas för att vid arbetskonflikter militär icke måtte till ordningens upprätthållande utkommenderas annat än i sådana fall, då fara för oordningar af den omfattning, att tillgänglig civil ordningsmakt icke anses tillräcklig, är för handen, samt till Riksdagen inkomma med förslag, hvartill utredningen må föranleda.»

Herr *A. Petré*n har begärt få antecknad, det han icke deltagit i behandlingen af förevarande ärende.
